

I. М. Пушка

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент кафедри садово-паркового господарства,
Уманський національний університет садівництва (м. Умань, Україна)
E-mail: rekun.ira1979@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПАРКОВОГО СЕРЕДОВИЩА З УРАХУВАННЯМ ПОТРЕБ НАСЕЛЕННЯ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Основними соціальними потребами маломобільних груп населення (МГН) у міських конгломераціях є забезпечення можливості соціальної комунікації *face to face*, пересування та рекреація. Реалізація Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року не можлива без облаштування пристосованого для пересування МГН зеленого простору в містах України. У статті окреслено проблеми адаптації та оптимізації сучасного міського паркового середовища Центрального лісостепу України з урахуванням потреб осіб з обмеженими фізичними можливостями, у тому числі й маломобільних груп населення. Для кращого розуміння проблеми побудови безбар'єрного паркового середовища розроблено карту доступності до тридцяти об'єктів рекреації Центрального лісостепу України, який включає Черкаську й Кіровоградську область, Білоцерківський район Київської області, пд.-сх. частину Вінницької області та Правобережну частину Дніпропетровської області (Криворізький район) за сімома показниками. Дані показники включають детальну характеристику об'єктів рекреації, а саме: зручне розташування під'їзних шляхів та паркувальних зон для громадського та приватного транспорту; наявність пандусів, доступність до громадських вбиралень, інфраструктури, розважальних локацій, тощо. Встановлено, що високий та частковий рівень доступності МГН до об'єктів рекреації становить 27,7%. При цьому, низький рівень доступності становить на рівні 72,3%, що свідчить про нагальну потребу реконструкції більшості парків та пристосування їх до потреб маломобільних груп населення.

Найвищим рівнем пристосованості досліджуваних рекреаційних зон до потреб МГН та інших людей з обмеженими фізичними властивостями є Білоцерківський район Київської області (28,9%) та Криворізький район Дніпропетровської області (27,3%). Слід відзначити, що парки та сквери побудовані, або реконструйовані в 2015–2022 рр. мають вищий рівень доступності порівняно з парками побудованими до 2014 р. за всіма основними показниками.

Зважаючи на проведений аналіз сучасної нормативно-правової бази та стану зеленого простору міського середовища (на прикладі Центрального регіону України) визначено низку проблем при облаштуванні зелених зон, а саме: проєктні, вербальні, ментальні. Визначені проблеми оптимізації зеленого простору об'єктів рекреації допоможе покращити рівень їх доступності для людей з особливими фізичними потребами.

Ключові слова: паркове середовище, маломобільні групи населення, доступність зеленого простору.

I. M. Pushka

Ph.D of Agricultural Sciences,
Associate Professor at the Department of Landscape Gardening,
Uman National University of Horticulture (Uman, Ukraine)
E-mail: rekun.ira1979@gmail.com

PROBLEMS OF OPTIMIZATION OF THE PARK ENVIRONMENT TAKING INTO ACCOUNT THE NEEDS OF PEOPLE WITH DISABILITIES

The main social needs of people with limited mobility in urban conglomerations are to ensure the possibility of face-to-face social communication, transportation, and recreation. Implementation of the National Strategy for the Creation of Barrier-Free Space in Ukraine for the period up to 2030 is impossible without the arrangement of green space adapted for the movement of LMG in Ukrainian cities. The article outlines the problem of adaptation and optimization of the modern urban park environment of the Central Forest-Steppe of Ukraine, taking into account the needs of persons with disabilities, including low-mobility groups. To better understand the problem of building a barrier-free park environment, a map of accessibility to thirty recreational facilities in Cherkasy, Kirovohrad, Bila Tserkva districts of Kyiv Oblast, the southern part of Vinnytsia Oblast, and Kryvyi Rih district of Dnipro Oblast was developed using seven indicators. These indicators include a detailed description of recreational facilities, namely: convenient location of access roads and parking areas for public and private transport; availability of ramps,

accessibility to public restrooms, infrastructure, entertainment venues, etc. It was found that the high and partial level of accessibility of LMG to recreational facilities is 27.7%. At the same time, the low level of accessibility is 72.3%, which indicates an urgent need to reconstruct most parks and adapt them to the needs of people with reduced mobility.

The highest level of adaptation of the studied recreational areas to the needs of MHM and other people with disabilities is in Bila Tserkva district of Kyiv region (28.9%) and Kryvyi Rih district of Dnipro region (27.3%). It should be noted that parks and squares built in 2015–2022 have a higher level of accessibility compared to parks built before 2014 in terms of all key indicators.

Based on the analysis of the current regulatory framework and the state of green space in the urban environment (on the example of the Central region of Ukraine), a number of problems have been identified in the arrangement of green areas, namely: design, verbal, and mental. Identifying the problems of optimizing the green space of recreational facilities will help improve their accessibility for people with disabilities.

Key words: park environment, low-mobility groups, accessibility of green space.

Постановка проблеми. Відбудова України після закінчення воєнних дій має відбуватися з урахуванням потреб усіх верств населення, у тому числі й маломобільних. Створення комфортних умов для рекреації, відхід від стандартних, фейкових та прописаних лише на папері норм формування міського середовища має бути пріоритетним вектором розвитку та відновлення адміністративних територіальних громад які постраждали від війни. Наразі, в Україні постає гостра потреба забезпечення пересування громадян з особливими фізичними потребами, у тому числі з обмеженою мобільністю, малорухливих груп населення, літніх людей з порушенням функції опорно-рухового апарату та батьків з дитячими візочками [4, 6].

Чинні нормативні документи, які визначають містобудівельні норми [1] не охоплюють усіх аспектів життєдіяльності маломобільних груп населення (МГН) не лише у великих мегаполісах, а й у малих та середніх містах України. При чому, йдеться не лише про відчуття людей з обмеженою мобільністю, яким держава має гарантувати право рівних серед рівних в доступному міському просторі, але й про задоволення інших, не менш важливих проблем [2].

Аналіз основних джерел та публікацій. Впровадження державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» свідчить про зацікавленість органів державного управління у вирішенні проблем переміщення та рекреації МГН [5, 8].

ВООЗ вказує на низку основних бар'єрів з якими стикаються МГН, а саме:

- державна політика та стандарти, що не враховують потреби осіб з інвалідністю, або не застосовуються на практиці;

- ментальні бар'єри, які визначають упереджене ставлення населення до людей з обмеженими фізичними можливостями та сприяють створенню перешкод на шляху до повноцінного життя, спілкування, відпочинку, якісної освіти, зайнятості та участі у соціальному житті;

- проблеми з наданням послуг, їх доступності та фінансування;

- неадекватні інформація і комунікація людей з особливими потребами та їх опікунів;

- відсутність можливості впливу та прийняття рішень – більшість осіб з інвалідністю не приймає участь у процесах прийняття рішень з питань, що безпосередньо впливають на їх життя;

- відсутність даних і досвіду, а саме дефіцит точних і співставних даних про інвалідність,

а також досвіду здійснення ефективних програм спрямованих на осіб з інвалідністю;

- відсутність доступності, що значно обмежує фізичні, соціальні, освітні та економічні можливості особи з інвалідністю.

Забезпечення «доступності» має вирішальне значення для гарантування можливості користування особами з інвалідністю всім спектром прав людини [3, 8].

За для забезпечення норм визначених ВОЗ за ініціативи Олени Зеленської було розроблено Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, яка передбачає створення безбар'єрного простору в Україні за 6 основними напрямками: суспільна та громадянська безбар'єрність, освітня безбар'єрність, економічна, інформаційна, фізична та цифрова безбар'єрність [7].

Згідно прийнятих Держаних будівельних норм України (ДБН В.2.2-40:2018) щодо інклюзивності будівель і споруд чітко визначені вимоги організації безпечного середовища для людей з обмеженими фізичними можливостями [1]. Однак, прийняті нормативні документи проектування міського середовища та місць рекреації населення не охоплюють усіх аспектів життєдіяльності МГН в сучасному місті та не можуть гарантувати задоволення усіх потреб.

Метою статті є окреслення проблеми адаптації та оптимізації сучасного міського паркового середовища з урахуванням потреб осіб з обмеженими фізичними можливостями, а саме маломобільних груп населення.

Методика досліджень. Для визначення доступності зеленого простору для МГН було розроблено шкалу оцінювання, що ділить зелений простір на три групи: високий рівень доступності включає створення усіх умов для пересування МГН, а саме, наявність громадського транспорту з можливостями перевезення МГН, паркувальні зони для МГН, пандуси, доступ до інфраструктури, до будівель та споруд (громадських вбиралень, розважальних локацій парку, тощо); часткова доступність включає обов'язкову наявність пандусів, обов'язковий доступ до громадських вбиралень та частковий до інфраструктури парку; низький рівень доступності визначається відсутністю елементарних умов для відвідування зони рекреації МГН.

Об'єкти досліджень. Проведено аналіз тридцяти об'єктів рекреації Центрального лісо-степу України, який включає Черкаську (парк

Перемоги, парк Долина троянд, природній парк-заказник Липівський (м. Черкаси), Центральний парк (м. Мошни), Святе Озеро, Садиба-парк М. Максимовича (сmt. Коробівка) парк-заповідник для активного відпочинку «Дельта», парк Тарасова гора (м. Канів), Національний парк Білоозерський, Козачий курінь сотника Олександра Кравченка, Регіональний ландшафтний парк Трахтемирів (с. Григорівка), Національний дендрологічний парк «Софіївка», Нова Софіївка, парк Т. Шевченка, набережна Осташівського ставу, екопарк Хаші, Гідропарк (м. Умань) й Кіровоградську (парк Перемоги, стадіон Юність, міський сад Кропивницький (м. Кропивницький)) області, Білоцерківський район Київської області (парк Олександрія, парк Т. Шевченка, центральний стадіон, парк Замкова гора, Wake Park (м. Біла Церква)), пд.-сх частину Вінницької області (Центральний парк (м. Гайсин), палац Потоцьких (м. Тульчин)) та Правобережну частину Дніпропетровської області (парк ім. Ф. Мершавцева, Гданський парк, парк Ювілейний (м. Кривий Ріг)).

Результати досліджень. Адаптація військовослужбовців та цивільних, які втратили, або отримали травми кінцівок в наслідок бойових дій в Україні значною мірою залежить від створення належних умов їх життєдіяльності в повоєнний період. При цьому основними соціальними потребами МГН у міських конгломераціях є доступність до системи обслуговування різних рівнів; забезпечення можливості соціальної комунікації *face to face*, пересування та рекреація. Реалізація Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року не можлива без облаштування пристосованого для пересування МГН зеленого простору в містах України.

Для оцінки стану та кращого розуміння проблем побудови безбар'єрного паркового середовища нами створено карту, що характеризує доступність МГН до об'єктів рекреації об'єктів рекреації Центрального лісостепу

України, який включає Черкаську й Кіровоградську області, Білоцерківський район Київської області, пд.-сх. частину Вінницької області та Правобережну частину Дніпропетровської області (Криворізький район). На ній вказано об'єкти, які розподілено за зведеними показниками доступності паркового середовища на три рівні доступності (рис. 1).

Проведеним аналізом просторової організації зеленого простору Центрального регіону України виявлено, що високий та частковий рівень доступності МГН до об'єктів рекреації становить 27,7%. При цьому, низький рівень доступності становить на рівні 72,3% (рис. 2).

Встановлено, що найбільші труднощі у МГН є з доступом до громадських вбиралень у парковому середовищі. В середньому по досліджуваних районах даний показник становить 16,5% (табл. 1).

Пристосування зупинок громадського транспорту та пандусів для потреб МГН мають найвищі показники 34,1 та 33,14% відповідно.

Згідно проведених досліджень найбільш відвідуваних парків найвищим рівнем пристосованості рекреаційних зон до потреб маломобільних груп населення та інших людей з обмеженими фізичними властивостями є Білоцерківський район Київської області (28,9%) та Криворізький район Дніпропетровської області (27,3%). Слід відзначити, що парки та сквери побудовані, або реконструйовані в 2015–2022 рр. мають вищий рівень доступності порівняно з парками побудованими до 2014 р. за всіма основними показниками.

Висновки. Зважаючи на проведений аналіз сучасної нормативно-правової бази та стану зеленого простору міського середовища (на прикладі Центрального регіону України) визначено низку проблем при облаштуванні зелених зон, а саме: проектні, вербальні, ментальні.

Проектні: повна або часткова відсутність пандусів у пішохідних зонах де є східці; пандуси

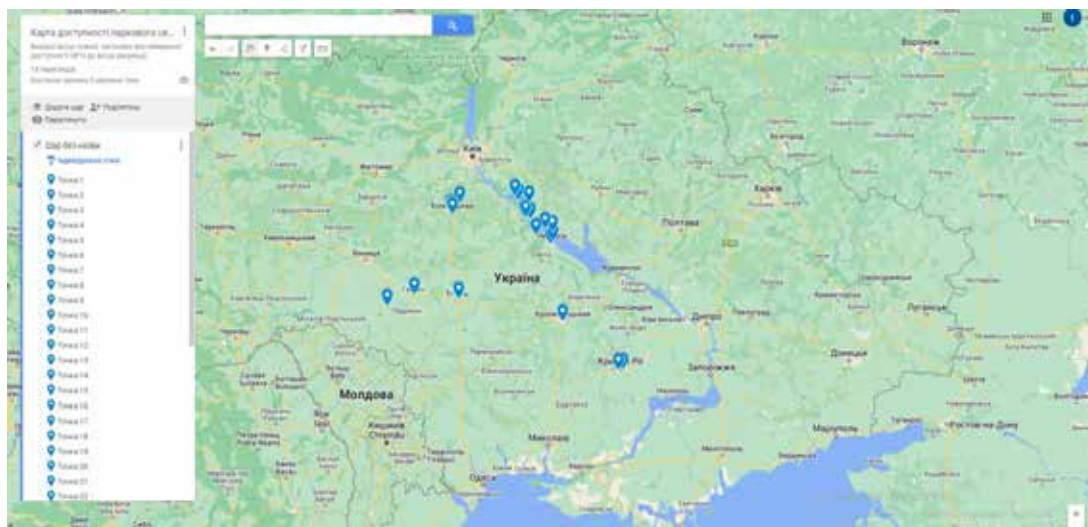

Рис. 1. Карта доступності МГН

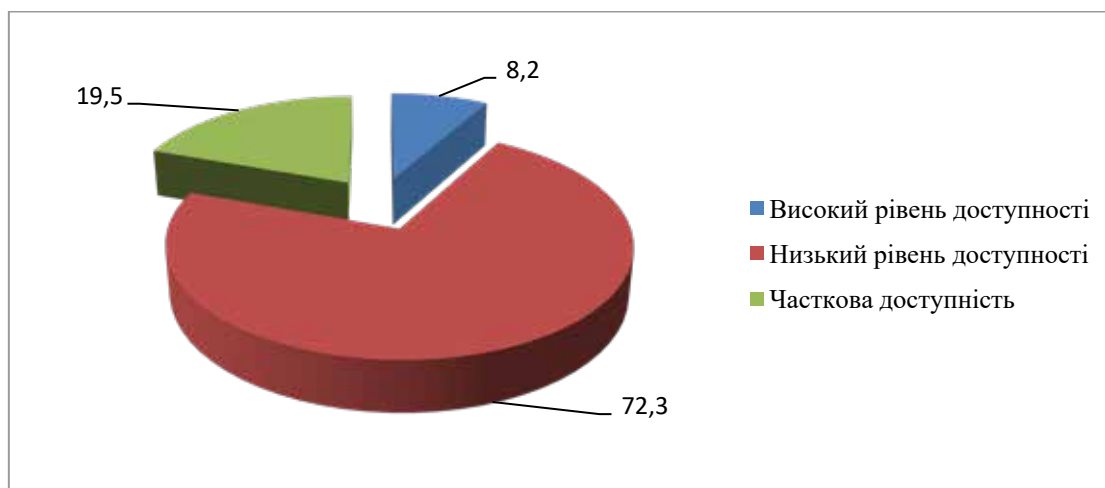

Рис. 2. Рівень доступності об'єктів рекреації Центрального регіону України, %

Таблиця 1

Зведені показники доступності паркового середовища Центрального лісостепу України, %

Показники	Черкаська обл.	Кіровоградська обл.	Білоцерківський район Київської обл.	Пд.-сх. частина Вінницької обл.	Криворізький район Дніпропетровської обл.
Зупинки громадського транспорту з можливостями перевезення МГН	31,6	33,1	36,5	40,6	28,9
Паркувальні зони для МГН	16,7	15,6	36,8	14,3	38,9
Пандуси	32,1	35,1	34,2	30,8	33,5
Доступ до інфраструктури МГН	19,6	18,2	23,4	25,9	19,2
Доступ до громадських вбиралень	15,3	16,9	18,6	11,7	20,2
Доступ до розважальних локацій	20,6	22,4	33,7	34,0	25,6
Таблички шрифтом Брайля	11,4	21,7	19,3	17,6	25,1

зі значним градусом ухилу, якими не можливо користуватися; багато сходів та високі бордюри, вузькі доріжки, які унеможливають пересування на інвалідному візку; відсутність паркувальних місць для інвалідів; відсутність можливості доступу до громадських вбиралень; відсутність ігрових майданчиків для дітей з обмеженою мобільністю.

Вербальні: відсутність вказівників шрифтом Брайля для людей з вадами зору та відсутність візуальної інформації для людей з проблемами мовлення та слуху.

Ментальні: відсутність роз'яснювальної роботи серед населення, у тому числі керівників державних та приватних установ органами державного самоврядування для вирішення потреб рекреації МГН та культивування системи ціннісного ставлення до людей з особливими фізичними потребами.

Отже, визначені проблеми оптимізації міського середовища допоможуть покращити рівень

доступності об'єктів рекреації для людей з особливими фізичними потребами.

Література

1. ДБН В.2.2-40:2018 Будинки і споруди. Інклюзивність будівель і споруд. URL: https://uu.edu.ua/upload/Inclusiya/Bezbar'yernist/1832_DBN-v-2-2-40.pdf

2. Шостак Г.С. Вирішення завдань вдосконалення і розвитку безбар'єрних архітектурно-містобудівних просторів в структурі міста Харкова: *Містобудування та територіальне планування*. 2018. Вип. 67. С. 521–529.

3. Hanna S. Shostak. Barrier-free environment formation in the current urban landscape. *Space & Form: scientific journal. Polish Academy of Sciences and West Pomeranian University of Technology*. 2018. № 33. Р. 195–204.

4. Даниленко А. В. Вищинська О. А. Забезпечення доступного середовища для маломобільних груп населення у м. Одеса. *Науково-технічний збірник*

«Містобудування та територіальне планування». 2017. № 63. С. 88–94.

5. Конвенція про права осіб з інвалідністю: поточна редакція від 06.07.2016 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 17 / 101. С. 93.

6. Семигіна Т. В. Універсальний дизайн у містах України: обов'язки та можливості громади. *Регіональна політика: історія, політико-правові-засади, архітектура, урбаністика*. 2017. Ч. 2. С. 34–38.

7. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#Text>

References

1. DBN V.2.2-40: 2018 Budyanky i sporudy. Inkluzyvnist budivel i sporud. (2018) [SBC V.2.2-40: 2018 Buildings and structures. Inclusivity of buildings and structures: a textbook] Kyiv. 2018. [in Ukrainian].

2. Shostak H.S. Vyrishennia zavdan vdoskonalennia i rozvytku bezbar'єrnykh arkhitekturno-mistobudivnykh prostoriv v strukturі міста Kharkova [Solving the problems of improving and developing barrier-free architectural and urban planning spaces in the structure of the city of Kharkiv]: Kyiv. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia*. 2018. Vyp. 67. S. 521–529. [in Ukrainian].

3. Hanna S. Shostak. Barrier-free environment formation in the current urban landscape. *Space & Form: scientific journal*. Polish Academy of Sciences and West Pomeranian University of Technology. Kharkiv, 2018. № 33. P. 195–204.

4. Danylenko A. V. Vyshchynska O. A. Zabezpechennia dostupnoho seredovyscha dlia malomobilnykh hrup naseleння u m. Odesa [Providing an accessible environment for people with limited mobility in Odesa] Kyiv. *Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk «Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia»*. 2017. № 63. S. 88–94 [in Ukrainian].

5. Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu: potochna redaktsiia vid 06.07.2016 r. [Convention on the Rights of Persons with Disabilities: current version of 06.07.2016.] Kyiv. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2010. № 17 / 101. S. 93. [in Ukrainian].

6. Semyhina T. V. Universalnyi dizain u mistakh Ukrainy: obov'iazky ta mozhlyvosti hromady. [Universal design in Ukrainian cities: responsibilities and opportunities for the community] Kyiv. *Rehionalna polityka: istoriia, polityko-pravovi-zasady, arkhitektura, urbanistyka*. 2017. Ч. 2. S. 34–38. [in Ukrainian].

7. Natsionalna stratehiia zi stvorennia bezbar'єrnoho prostoru v Ukraini na period do 2030 roku [National Strategy for Creating a Barrier-Free Space in Ukraine for the period up to 2030] Kyiv. 2023. [in Ukrainian].